

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

תנור שהסיקו וגרפו ואפה או צלה בו

(ע"ה א') בעא מיניה רב חנינא בר אידי מרב אדא בר אהבה: תנור שהסיקו בקליפי ערלה (האסורים בהנאה), וגרפו, ואפה בו את הפת, לדברי האוסר (רבי, לעיל כ"ו ב', האומר פת שנאפתה בתנור שהסיקו בקליפי ערלה אסורה), מהו (שכן כאן אין שבח עצים בפת).

אמר ליה: הפת מותרת.

אמר ליה, והאמר רב חנינא סבא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: תנור שהסיקו, וגרפו וצלה בו את הפסח, אין זה צלי אש, שנאמר 'צלי אש' 'צלי אש' שתי פעמים. טעמא דגלי רחמנא צלי אש שתי פעמים, הא לא גלי רחמנא הוי אמינא צלי אש הוא!

אמר ליה: גלי רחמנא התם, וילפינן מינה.

ואי בעית אימא, התם טעמא דכתב רחמנא צלי אש שתי פעמים, הא לא כתב רחמנא צלי אש שתי פעמים הוה אמינא אאש קפיד רחמנא, ואפילו גרפו נמי צלי אש הוא. אבל הכא, אעצים דאיסורא קא קפיד רחמנא, והא ליתנהו.

שיטות הראשונים

חום תנור שגרפו לעומת גחלים ושלחבת: ביאר ר"י, דאע"ג דקתני בסיפא דבריייתא לעיל, דלכולי עלמא מותרת הפת כשבישלה על גבי גחלים, שאני גחלים, שאין חומן בא מהשלחבת, אלא מחמת עצמן, ועפרא בעלמא הן. אבל חום תנור שגרפו, מחמת חום שלחבת האבוקה בא, שהוא איסור גמור. והקשה, כיון דהפת אסורה כשאבוקה כנגדו, א"כ כשגרפו ואפה בו הפת נמי יהא אסור! ותיירץ, דאפילו כשאבוקה כנגדו, אינו אסור אלא מדרבנן.¹ וכתבו **תוספות**, דלא משמע כן בגמרא, אלא משמע דאיסורו מהתורה.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות עבודה זרה, סי' קמב)

ד. נטל ממנה (מהאשירה) עצים, אסורים בהנאה. הסיק בהם את התנור, בין חדש בין ישן, יצן, ואחר כך יחם אותו בעצי התר. ואם לא צננו ואפה בו את הפת (בעוד שהאבוקה כנגדו) (ב"י) הרי זה אסור בהנאה, דיש שבח עצי אסור בפת (טור)... גרף את כל האש, ואחר כך בשל או אפה בחמו של תנור, הרי זה מותר, שהרי עצי האסור הלכו להם...

¹. וזה היה ספק הגמרא כאן, שמא לא אסרו רבנן אלא כשאבוקה ממש כנגדו.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

צליה על גבי גחלים

(ע"ה א') אמר רב חנינא סבא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: תנור שהסיקו וגרפו, וצלה בו את הפסח, אין זה צלי אש, שנאמר "צלי אש", "צלי אש", שתי פעמים.

תנו רבנן: חתכו (לפסח, ולא הבדיל, אלא חתכו בשנים ושלושה מקומות למהר צלייתו), ונתנו על גבי גחלים, רבי אומר: אומר אני שזה (הנצלה מגחלים) "צלי אש" הוא.

(ומקשה) מי אמר רבי גחלים אש נינהו?! **ורמינהו:** (נאמר בתורה² בענין נגע צרעת הבא מחמת כוויה) "או בִּשּׁוֹר פִּי יִהְיֶה בָּעוֹר מִכּוֹת אֵשׁ", אין לי אלא שנכוה באש. נכוה בגחלת, ברמץ (אפר רותח), בסיד רותח, בגפסיס רותח, וכל דבר הבא מן האור, לאיתווי חמי האור (מים שהוחמו באש), מניין (שנידון משום מכוה ולא משום שחין)? תלמוד לומר "מכוה" "מכוה" ריבה. (ומדייק) טעמא דרבי רחמנא "מכוה" "מכוה", הא לא רבי רחמנא, גחלים לאו אש נינהו! (ומתרץ) גחלת של עץ לא איצטריך קרא לריבוי. כי איצטריך קרא לגחלת של מתכת.

(ע"ה ב') רבינא אמר כרוך ותני: "מִכּוֹת אֵשׁ", אין לי אלא שנכוה באש ובגחלת.³

רבי רמי: מי אמר רבי גחלים איקרו אש, **ורמינהו:** 'גַּחְלִי' יכול עוממות? תלמוד לומר 'אֵשׁ'. אי אש יכול שלהבת? תלמוד לומר 'גַּחְלִי'. הא כיצד? מביא מן הלוחשות... מכל מקום, גחלים לא איקרי אש, קשיא לרבי! (ושקיל וטרי, ומסיק) אלא אמר רבא תריץ הכי: 'גַּחְלִי', יכול עוממות ולא לוחשות? תלמוד לומר 'אֵשׁ'. אי אש, יכול יביא מחצה גחלת ומחצה שלהבת, אדעייל לגובאי הוי כוליה גחלת? תלמוד לומר "וְלֶקַח מֵלֶא הַמִּחְתָּה גַּחְלִי אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ", משעת לקיחה ניהוי גחלים.

שיטות הראשונים

פסח שצלאו בחום התנור ועל גבי גחלים: פסק הרמב"ם כרבי יוחנן, וכן כדברי רבי בברייתא, וכתב, "הסיק את התנור וגרף את כל האש, ונתלהו בתנור וצלהו - הרי זה אסור, שאין זה 'צלי אש'. חתכו וצלהו על גבי גחלים - הרי זה 'צלי אש'. צלהו על גבי סיד או חרסית או חמי טבריה - הרי זה אסור, שאין זה 'צלי אש'".⁴

צלה הפסח על גחלים: כתב המאירי, צלהו על גבי גחלים, הרי זה צלי אש. ודוקא בגחלים של עץ. אבל אם ליבן מתכת וצלהו עליו, אינו צלי אש. **והרמב"ם** סתם דבריו ולא חילק בין גחלת של עץ לגחלת של מתכת.⁵

² ויקרא, פר' תזריע, יגכד.

³ דמתניתין משבשתא היא, וגחלת לאו מריבויא דמכוה אתא לתנא, אלא ממשמעותא דאש, וכרוך ותני גחלת בהדי אש במשמעות דרישא: אין לי אלא אש וגחלת כו', וריבויא דמכוה מכוה, לרמץ וסיד אתא.

⁴ וכתב ב'ליקוטי הלכות', תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את הפסח, אין זה צלי אש, והיינו **אפילו לא נגע בחרסו של תנור**, אלא תלהו באוירו (כן משמע מהרמב"ם). וציין ב'עין משפט' (אות י) דמרש"י (ע"ה ב', ד"ה יקלוף) לא משמע הכי (זה לשונו: 'יקלוף מן הפסח מקום שנגע בתנור, כדמפרש בגמרא שנתבשל שם מחום התנור, ולא צלי אש הוא כדאמרן לעיל, משום שנאמר צלי אש צלי אש שני פעמים, למעוטי תנור שגרפו, וחרס הדפנות גרוף ועומד הוא'). מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח ח').

⁵ ולדינא, ב'ליקוטי הלכות' כתב דמוכח בסוגיא דדוקא גחלים של עץ ולא גחלים של מתכות. וב'זבח תודה' (ד"ה ומוכח) תמה על הרמב"ם שהשמיטו. וכתב, ואפשר דכלל זה במה שכתב (הל' קרבן פסח חט), "אין צולין את הפסח על גבי כלי אבן או כלי מתכות",

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פסח שנגע בתנור

(ע"ה ב') **משנה:** נגע (הפסח) בחרסו של תנור (ונתבשל מחום התנור, ולא צלי אש הוא) יקלוף את מקומו (מקום הנגיעה).
(המשך **משנה:**) נטף מרוטבו (של הפסח) על החרס (ונאסר הרוטב) וחזר אליו (הרוטב האסור באכילה, ונבלע בפסח), יטול את מקומו.⁶

(המשך **משנה:**) נטף מרוטבו על הסולת (הרותחת⁷), יקמוץ את מקומו (וישרוף אותו קומץ כשאר קדשים פסולים).
(המשך **משנה:**) סכו (את קרבן הפסח) בשמן של תרומה, אם חבורת כהנים, יאכלו. אם (חבורת) ישראל, אם חי הוא (עדיין), ידיחנו (במים, משום שלא בלע). ואם צלי הוא, יקלוף (יסיר "כדי קליפה") את החיצון (הצד החיצון של הבשר).
(המשך **משנה:**) סכו (את קרבן הפסח) בשמן של מעשר שני (המותר לישראל בירושלים) לא יעשנו דמים על בני חבורה (לגבות מהם כסף תמורת השמן שסכו), שאין מוכרין מעשר שני בירושלים (ואפילו לאכלו שם בקדושה. ד"כ: ירבה ממך הדרך... ונתתה בכסף... "כתיב").⁸

שיטות הראשונים

נגע הפסח בתנור, או נטף מרוטבו על החרס וחזר: כתב הרמב"ם, "נגע הבשר בחרסו של תנור - יקלף את מקומו, מפני שהוא צלי החרס. נטף מרוטבו על החרס, וחזר אליו - יקלף את מקומו; שכל המרק והלחם שתפרש ממנו כשיצלה - אסורה, שהרי אינה בשר צלי."⁹

נטף מרוטבו וחזר, יטול את מקומו: כתבו תוספות הא דלא אסרין כולו כמו בצלי שצלאו בחלבו (חולין צ"ו ב'), משום דחלב מפעפע, משא"כ רוטב אינו מפעפע כל כך, דציר בעלמא הוא, ולא שומן. ודעת רשב"א ור"ן, דרוטב מפעפע. והא דלא אסרוהו כולו, היינו מפני שיש בו שישים לבטלו, ואינו בנותן טעם.¹⁰ וכן פסק השו"ע.¹¹

אף דמקור דבריו הוא ממשנה דאין צולין על גבי האסכלא, מכל מקום מדכתב סתמא, נכלל בזה אפילו אם חימם מתחילה הכלי מתכות על האש כל כך עד שנעשה כמו גחלת, גם כן אסור. ואפשר עוד לומר, דלמאי דמסיק רבינא כרוך ותני, אפשר דגחלים של מתכות נמי שרי, כמו לענין בת כהן, ולהכי השמיטו הרמב"ם. וצ"ע. עוד כתב 'ליקוטי הלכות', ואפילו בשל עץ, דוקא לוחשות ולא עוממות. מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח ח, י). מאירי (ע"ה א', ד"ה תנור שהסיקו).

⁶ דלא סגי ליה בקליפה אלא בנטילה יפה יפה בעובי, דשומן נבלע בתוכו הרבה, ואותו שומן מבושל מן החרס. רש"י.

⁷ דמטוי רוטבו מחום הסולת, והוי צלי מחמת דבר אחר, ואסור למיכליה להווא רוטב שבתוך הסולת משום "אל תאכלנו כי אם צלי אש". רש"י.

⁸ דברים, פרשת ראה, פרק יד (כד-כה): וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשוים שמו שם כי יברכה ה' אלהיך. ונתתה בכסף וצרת הכסף בידך והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך בו.

⁹ וכן כתב הרמב"ם בפירושו למשנה: "וכן אם נטף מרוטבו על הסולת כמו שאמר יסיר אותו הסולת, לפי שאסור לאכול ממנו אלא מה שנשאר מחובר בגופו, אבל מה שנטף ממנו הרי הוא כמרק". ודבריו צ"ב, שכן מהגמרא (ע"ו א') משמע שהאיסור בזה הוא משום שנצלה הרוטב מן החרס, ורחמנא אמר 'צלי אש', ולא צלי מחמת דבר אחר, וכפי שפירש רש"י במשנה (ועיין מש"כ במהד' הרב קאפח, הערה 5). מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח ח, יא-יב).

¹⁰ אלא שכיון שנפל למקום ידוע, צריך נטילת מקום. או שמא כיון שנטף מרוטבו וחזר אליו, דומה קצת לרוטב שבקדרה, ולפיכך הצריכו בו הכשר אמצעי, דהיינו נטילת מקום, שהוא יותר מן הקליפה. ר"ן.

¹¹ יו"ד קה"ה. וראה ביאור הגר"א (ס"ק לד). מקורות: תוספות (חולין צ"ז א', ד"ה שאני חלב). ר"ן (חולין מא ב ברי"ף, ד"ה אלא אימא).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו: רש"י כתב, וישרוף אותו קומץ כשאר קדשים פסולין. הרמב"ם "נטף מן הרטב ש'לו על הסולת - יקמוץ את מקומו וישרוף אותו או ישרפנו.¹²

סך הפסח בשמן תרומה או מעשר שני: כתב הרמב"ם (הל' קרבן פסח ח, יד) "סכו בשמן של תרומה: אם חבורת הכהנים - יאכלו; ואם שלישראל: אם חי הוא - ידיחנו וינגב; ואם צלי - יקלף את החיצון. סכו בשמן של מעשר שני - לא יעשנו דמים על בני חבורה, שאין פודין מעשר שני בירושלים, כמו שבארנו במקומו (מעשר שני ב, ח)..."

סכו בשמן תרומה, אם צלי הוא, יקלף את החיצון: כתבו תוספות, בכל ענין מיירי בין חם בין צונן; דמתוך שהוא רך בולע, אף על פי שאינו חם.¹³ וכן דעת הרא"ש. ודעת רשב"א ור"ן דדווקא בצלי רותח אסור. וכן פסק השו"ע. והרמ"א פסק כרא"ש.¹⁴

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות בשר בחלב, סימן צא)

ז. ... צלי רותח שנפל למליח, אפלו נאכל מחמת מלחו, בעי קליפה. ואם יש בו בקעים, או שהוא מתבלין והוא צלי רותח כלו, אסור. הגה: ... ויש אומרים דאפילו הם צוננים, דינא הכי (בית יוסף לדעת הרא"ש ובת"ה וטור), וכן יש לנהג אם אין הפסד מרבה.

(יו"ד, הלכות תערובות, סימן קה)

ה. ... וכל דבר שיש לו פגע פוע שנפל למקום ידוע מהחתיכה בצלי, אף על פי שיש בחתיכה ששים לבטל האסור, צריך נטילת מקום...

¹² מקורות: רש"י (ע"ה ב', ד"ה נטף). רמב"ם (הל' קרבן פסח ח, יג). מאירי (ע"ד א', ד"ה נגע בחרסו).

¹³ דדומיא דחי קתני (כלומר, כמו ברישא, 'אם חי הוא ידיחנו', שהכוונה בין חי בין צונן).

¹⁴ יו"ד צא, ז. וראה להלן, ע"ו ב', בסוגיית מליח כרותח, ביתר הרחבה. מקורות: תוספות (ד"ה ואם צלי). רא"ש (חולין ח, לג). רשב"א (תורת הבית, בית ד, שער א). ר"ן (חולין, מא ב ברי"ף, ד"ה וחי וצלי).